

Magdalena Krzyżanowska

<https://orcid.org/0000-0001-7341-1335>

Uniwersytet Śląski w Katowicach
Katowice, Polska

Przyczynek do recepcji twórczości Jarosława Iwaszkiewicza w Chorwacji*

A Contribution to the Reception
of Jarosław Iwaszkiewicz's Works in Croatia

Abstract: The aim of this article is to diachronically trace the 'presence' of Jarosław Iwaszkiewicz's oeuvre and persona in Croatia. The starting point in the presented study is the event of the publication of the translation of *Podróż do Polski* [*Putovanje u Poljsku*] by Dalibor Blažina in 2022 and the related question of the contemporary existence of the figure of the author of *Panny z Wilka* in Croatia. The research material, based on existing translations of the poet's literary works (e.g. by Zdravko Malić), introductions to literary studies monographs and Croatian poetic and prose anthologies, has been analysed by the author and subjected to comparative interpretation in order to highlight the sources, inspirations and problems related to the Croatian reception of Iwaszkiewicz's work. The study, belonging methodologically to the discipline of literary studies, may serve as a source of reference for translation studies and Slavic studies.

Keywords: Jarosław Iwaszkiewicz, Croatia, reception, translation

Abstrakt: Celem artykułu jest diachroniczne przesledzenie „obecności” dorobku i postaci Jarosława Iwaszkiewicza w Chorwacji. Punktem wyjścia w przedstawionym studium jest wydarzenie wydania przekładu *Podróży do Polski* [*Putovanja u Poljsku*] autorstwa Dalibora Blažiny w 2022 roku oraz związane z tym pytanie o współczesne egzystowanie postaci twórcy *Panii z Wilka* w Chorwacji. Materiał badawczy, bazujący na istniejących przekładach utworów literackich poety (m.in. autorstwa Zdravka Malicia), wstępach do monografii literaturoznawczych oraz chorwackich antologiach poetyckich i prozatorskich, został przez autorkę poddany analizie i interpretacji porównawczej, mającej uwidocznić źródła, inspiracje i problemy związane z chorwacką recepcją dzieła Iwaszkiewicza. Opracowanie, przynależące metodologicznie do dyscypliny literaturoznawstwo, może stanowić źródło odniesień dla przekładoznawstwa i sławistyki.

Słowa kluczowe: Jarosław Iwaszkiewicz, Chorwacja, recepcja, przekład

* Artykuł stanowi pokłosie wyjazdu autorki na Uniwersytet w Zagrzebiu w ramach uzyskanego stypendium Central European Exchange Program for University Studies (CEEPUS) (projekt nr F-2122-152390 realizowany w okresie 1–31 maja 2022 roku).

Mimo że Jarosław Iwaszkiewicz nie jest najbardziej rozpoznawalnym polskim pisarzem w Chorwacji (za takich obecnie uznaje się Andrzeja Stasiuka [Kozina, 2014: 60] i Szczepana Twardocha [Majdzik Papić, 2020: 63]), spotkanie poświęcone tłumaczeniu jego *Podróży do Polski* cieszyło się sporym zainteresowaniem zagrzebskiej publiczności¹. Niedawno wydane *Putovanja u Poljsku* warto potraktować zatem jako punkt odniesienia w refleksji nad niejednoznacznością obecnością poety na rynku chorwackim, widoczną za sprawą przekładów jego prac oraz opracowań zawartych w monografiach naukowych i antologiach literackich.

Iwaszkiewicz w przekładach

Najwcześniejszy przekład² utworu autora *Brzeziny* datować można na rok 1935. Wówczas w zbiorze *Savremene poljske pripovetke*, zredagowanym przez Krešimira Georgijevicia, ukazał się fragment opowiadania *Bitwa na równinie Sedgemoor* [*Bitka na ravnici Sedgemoor*] (Iwaszkiewicz, 1935: 157–180). Tłumaczenie polonisty i sławisty pojawiło się w belgradzkim wydawnictwie Luča, istniejącym jeszcze wtedy na terenie historycznego Królestwa Jugosławii. W 1947 roku za sprawą oficyny wydawniczej Seljačka Sloga w przekładzie Josipa Hamma opublikowano *Mlin na Lutynji* [*Młyn nad Lutynią*] w zbiorze *Mlin na Lutynji i druge poljske pripovijesti* (Ivaškjevič, 1947). Kluczem wyboru dorobku pisarza do wydania zbiorowego polskich opowiadań była chęć uwzględnienia literatury współczesnej i niezamykania się na „klasykę”, za jaką uznawano wówczas utwory Henryka Sienkiewicza, Stefana Żeromskiego i Władysława Reymonta (zob. Luković, 2022: 29).

¹ Spotkanie miało miejsce w siedzibie Polskiego Towarzystwa Kulturalnego *Mikołaj Kopernik* 24 kwietnia 2022 roku. Rozmowę z tłumaczem, profesorem Daliborem Błażaną, przeprowadzili Damir Agičić, Jolanta Sychowska-Kavedžija i Małgorzata Vražić.

² Według spisu tłumaczeń w zbiorze: *Današnja Poljska. Zbornik Društva za kulturu suradnju Hrvatske s Poljskom*, red. J. Benešić, Zagrzeb 1948, s. 207–249.

Kolejne przekłady to sarajewska edycja *Czerwonych tarcz* [*Crveni štitovi: istoriski roman*] wydana w serbskim tłumaczeniu Petara Vujičića (Ivaškjević, 1958). Warto o niej wspomnieć, ponieważ w czasie jej popularności czytana była także na obszarze dzisiejszego terytorium Chorwacji. Sam Vujičić natomiast znacznie przyczynił się do rozpowszechnienia dorobku artystycznego polskiego pisarza, wydając w 1964 roku zbiór *Savremena poljska poezja* poprzedzony wstępem o twórczości (między innymi) Iwaszkiewicza. Inny, jugosłowiański, przekład to *Ivana, Majka Anđeoska* [*Matka Joanna od Aniołów*] autorstwa Stojana Subotina, który ukazał się w Nowym Sadzie za sprawą Biblioteki „Spektar” (Ivaškjević, 1965). Ostatnią edycją „iwaszkiewiczowską” opublikowaną poza Zagrzebiem jest *Bitka na ravnici Sedgemoor* [*Bitwa na równinie Sedgemoor*], przynależąca do zbioru *Antologija poljske pripovjetke XX stoljeća* opracowanego przez zagrzebskiego polonistę, Zdravka Malicia (1984).

Należy wspomnieć, że w latach 60. XX wieku kontakt Iwaszkiewicza z chorwacką kulturą literacką stał się obustronny. Polak opatrzył wstępem książkę *Jesen u Poljskoj* Matko Peicia, uznając ją za „wiersz o Polsce widzianej przez autora” oraz „eksperyment pełen pasji” (Iwaszkiewicz, 1969: 7). Znaczącym wydarzeniem dla relacji polsko-chorwackich było także wydanie wyboru *Liryki jugosłowiańskiej* z przedmową Iwaszkiewicza, przekonującego, iż „[g]łęboko melancholijny dźwięk, jaki wydaje jugosłowiańska lutnia, spokrewnia ją z naszą poetyką, z naszym rozumieniem tego, czym jest poezja i czym się może stać dla narodu” (Iwaszkiewicz, 1960: 5)³.

Od 1965 roku omówienia i tłumaczenia prac poety ukazują się głównie na terenie Zagrzebia, za sprawą oficyn wydawniczych takich jak „Alfa” czy „Zora”. Ostatnia z wymienionych umożliwiła opublikowanie zredagowanego przez Malicia *Sjenke* (Iwaszkiewicz, 1980), przekładu opowiadania *Heidenreich. Cienie*. Kolejny utwór pisarza, nowela *Przy*

³ Na marginesie warto nadmienić, że w tamtym okresie miała nawet mieć miejsce „wymiana” pomiędzy reprezentantami obu krajów – Jarosław Iwaszkiewicz miał udać się z wizytą kulturalną do Jugosławii (i tam promować swoją twórczość), z rewizytą zaś miał przyjechać uznany twórca jugosłowiański, Ivo Andrić. Do ponownego spotkania jednak nigdy nie doszło, o czym szerzej wspomina Leszek Małczak (2013: 175–177).

moście [*Kraj mosta*], pojawił się na łamach uznanego czasopisma literaturoznawczego „Književna smotra” (w tłumaczeniu Zrinki Romić) (Iwaszkiewicz, 1993: 70–71). Warto dodać, że Iwaszkiewicz stał się „twarzą” okładki wydanego numeru. Jego wybrane utwory poetyckie zostały odnotowane także w 1997 roku w czasopiśmie „Hrvatsko slovo” (Čilić Škeljo, Maks, 2012: 209). Dalsze prace przekładowe datować można już na 2006, 2010 oraz 2021 rok⁴. Należałoby wspomnieć również o tłumaczeniach poezji artysty zamieszczonych w zbiorze *Gost u kući. Prijevodi i prepjevi iz poljskog pjesništva* autorstwa Zdravka Malicia (2006a: 151–152). W tym samym roku ukazały się też *Pripovjesti* [*Opowiadania*] Iwaszkiewicza w przekładzie Vlado Valdicia. W skład wydania weszły: *Gospodice z Wilka* [*Panny z Wilka*], *Brezik* [*Brzezina*] i *Mlin nad Utratou* [*Młyn nad Utratą*] (Iwaszkiewicz, 2006). Ostatnie dwie pozycje to tłumaczenie *Chopina* autorstwa Julije Benešica (wznowione po 1949 roku wydanie z 2010 roku) oraz – wspomniane wcześniej – *Putovanja u Poljsku* Dalibora Blažiny (Iwaszkiewicz, 2022).

Biorąc pod uwagę datę wydania „chorwackiego” debiutu poety oraz najnowszą edycję *Podróży do Polski*, można spostrzec, że twórczość autora *Wzlotu* publikowano w Chorwacji łącznie przez 86 lat – dokładnie tyle, ile sam żył. Warto zatem pochylić się nad charakterem i zmiennością recepcji dorobku artysty, nazywanego – za sprawą swojego rozległego i różnorodnego literackiego *œuvre* – polskim „pisarzem z kanonu” (Čilić Škeljo, Kozina, 2010:196).

Jakiego Iwaszkiewicza znają Chorwaci?

Przyznać należy rację Filipowi Kozinie, twierdzącemu, iż „tłumaczenia tekstów literackich stanowią warunek konieczny do zaistnienia pisarza poza granicami swojej ojczyzny” (Kozina, 2014: 60). Jak wykazano

⁴ O przestoju w tłumaczeniu literatury polskiej na język chorwacki w latach 90. XX wieku więcej piszą Đurđica Čilić Škeljo i Ivana Vidović Bolt (2009: 103).

w poprzedniej części artykułu, przekładów Iwaszkiewicza w Chorwacji pojawiło się stosunkowo sporo. Istotny jednak jest sposób, w jaki poeta został przedstawiony publiczności chorwackiej we wstępach do wydań zbiorowych i monografii jego twórczości. W edycji z 1935 roku Iwaszkiewicz funkcjonował jeszcze jako członek grupy poetyckiej Skamander, którego „powieści i opowiadania, zarówno historyczne, jak i współczesne, pełne są liryzmu” (Georgijević, 1935: X)⁵. Warto zwrócić uwagę na interesujące sformułowanie Petara Vujičića uwzględnione w zbiorze *Savremena poljska poezija*: „Jarosław Iwaszkiewicz, pisząc w pierwszym numerze »Skamandra« o grupie, do której sam należy, twierdzi, że stworzyli oni prawdziwy polski futuryzm” (Vujičić, 1964: 8). Zestawienie Iwaszkiewicza z futurystami może zastanawiać czytelnika, wszak jego poezja, nawet tworzona w kręgu innych poetów, pozostawała zawsze stylistycznie osobna (Kwiatkowski, 1995: 74). Sparafrazowanego przez tłumacza cytatu pisarza nie można odnaleźć w debiutanckim wydaniu czasopisma grupy poetyckiej (Kaden-Bandrowski, Breiter i in., 1920). Być może chorwacki badacz inspirował się twierdzeniem Jerzego Kwiatkowskiego, przedłożonym później na łamach podręcznika akademickiego *Dwudziestolecie międzywojenne*:

Lata 1918–1925 to okres najburzliwszego fermentowania: wielki tygiel „izmów”, programów, poetyk. (...) Tuwim występuje jako „pierwszy w Polsce futurysta”, Iwaszkiewicz „futurystą” nazywa Lechonia, sam z kolei współpracuje z ekspresjonistycznym „Zdrojem” i otrzymuje nominację na ekspresjonistę z rąk Jana Stura, teoretyka tego prądu (Kwiatkowski, 1995: 58).

Należy dodać jeszcze, iż na początku XX wieku „chorwacka” krytyka literacka również zmagala się z „wielkim tygłem »izmów«”, parafrazując Kwiatkowskiego. Nowe zjawiska nazywane były „futuryzmem”, „nową

⁵ Za pomoc merytoryczną, konsultację oraz uzgodnienie tłumaczeń z języka chorwackiego na polski bardzo dziękuję doktor Małgorzacie Vražić z Uniwersytetu w Zagrzebiu.

sztuką” lub (częściej i ogólniej) „modernizmem” (Vražić, 2013: 354). Można zakładać, że było to powodem, dla którego twórczość Iwaszkiewicza została nieprecyzyjnie zakwalifikowana jako to, co „futurystyczne”, a zatem nowatorskie i odmienne.

W posłowniu do *Devojka i golubovi* [*Dziewczyna i gołębie*] Vujičić przyznaje, że „[w]e współczesnej literaturze polskiej Jarosław Iwaszkiewicz zajmuje bardzo wysokie, jeśli nie najwyższe miejsce” (Vujičić, 1965: 230), nazywa go również „mistrzem opowiadań” (Vujičić, 1965: 232). Opracowanie badacza jest chyba pierwszym tak rozlegle analizującym dzieło pisarza z perspektywy diachronicznej. Autor przekładu prezentuje obszernie rozpoznane inspiracje literackie poety, które mieli kształtować Lew Tołstoj, Marcel Proust, Henryk Sienkiewicz i Stefan Żeromski, oraz wskazuje, co czytelnikowi jugosłowiańskiemu może być bliskie w jego twórczości:

Nasz czytelnik, wykształcony w klasycznej prozie rosyjskiej, zauważy w tej małej książeczce opowiadań Iwaszkiewicza powinowactwo z jej duchem. Nic dziwnego. Jarosław Iwaszkiewicz urodził się na Ukrainie (1894), tam spędził młodość, uczył się, kończył uniwersytet w Kijowie, i ze swojego kraju przeniósł obraz rozległego ukraińskiego pejzażu, nostalgiczne poczucie, jakie zostawiają melodie ukraińskie, i został oczarowany miękkością języków ukraińskiego i rosyjskiego (Vujičić, 1965: 231–232)⁶.

Badacz dopowiada, że dla lokalnego czytelnika istotny będzie wątek okupacyjny przedstawiany w twórczości Iwaszkiewicza:

W trzech powojennych opowiadaniach z naszego wyboru znajdziemy też autentyczne dane na temat warunków, w jakich żyli ludzie w momencie ich powstania. Odnowa zrujnowanej Warszawy i pierwszomajowa defilada młodzieży w *Dziewczynie i gołębiach* będą nam o wiele bliższe i bardziej zrozumiałe, bo o tym wszystkim pamiętamy (Vujičić, 1965: 234).

⁶ Na te same aspekty „powinowactwa” zwraca uwagę komentator lotewskiego wydania *Dziewczyny i gołębi* [*Meitene un baloži*] z 1967 roku (zob. Osmanis, 1994: 251).

Co interesujące, tłumacz dąży do syntetyzacji dzieła pisarza; twierdzi, że stanowi ono tak naprawdę jedną ciągłą opowieść o życiu, rozpoznaną dopiero po lekturze tomów jego poezji i opowiadań. Zaskakiwać może uwaga dotycząca autobiograficzności jego pism:

Iwaszkiewicz nie jest jednym z pisarzy, którzy wymyślają motywy dla swojego pisarstwa. Wszystko, co napisał, było gdzieś widziane, wszyscy jego bohaterowie mieli w życiu swoje prototypy. Dlatego jego twórczość autobiograficzną idealnie uzupełniają powieści, opowiadania i zbiory poezji, a po ukazaniu się jego pamiętników i korespondencji uczeni znajdują w jego twórczości klucz do wielu niewyjaśnionych dotąd szczegółów (Vujičić, 1965: 231).

Spostrzeżenie Vujičića wydaje się szczególnie aktualne w obliczu współczesnych badań nad spuścizną pisarza, wykorzystujących do analiz pozostawioną po nim literaturę dokumentu osobistego.

Omówieniem, na które należy zwrócić uwagę, jest rozległy szkic Zdravka Malicia, uważającego, iż Iwaszkiewicz jest „czwartym filarem, na którym wspiera się gmach dwudziestowiecznej prozy polskiej” (zaraz po Stanisławie Ignacym Witkiewiczu, Brunonie Schulzu oraz Witoldzie Gombrowiczu) (Sychowska-Kavedžija, Blažina, 2007: 194). Twórczość poety przedstawiona została przez badacza jako „klasyczna, realistyczna”, ukazująca „antynomie [jego – M.K.] talentu pisarskiego” (Malić, 1973: 27). Zdaniem uczonego „Iwaszkiewicz wierzy w (...) zdolność czytelnika do odkrycia nowego spojrzenia i nowego sensu życia pod narracyjną powierzchownością” (Malić, 1973: 27). W opracowaniu wskazano także na osobliwe miejsca, w jakich lokuje akcję swoich utworów pisarz:

Uniezwyczajenie opisu osiąga Iwaszkiewicz także poprzez egzotykę świata przedstawionego. Opuszczone i samotne budynki, wiatraki, młyny, cegielnie, farmy, place, domy, mieszkania, cmentarze, hotele, przydrożne karczmy, podróże, dalekie ziemie i odległe miasta, są fizycznym środowiskiem jego świata. (...) Aby stworzyć najróżniejsze ludzkie konstelacje, na których

oczywiście bardzo mu zależało, pisarz musiał uczynić topografię swojego świata tak egzotyczną, jak to tylko możliwe. O jego bohaterach można powiedzieć, że opisuje ich niezwykle stany psychiczne, pokazuje w niecodziennych sytuacjach i dziwacznych miejscach. Jedną z postaci z *Opowiadania brazylijskiego* w sentencji wyraża zasadę fantazji pisarza: „Człowiek tak daleko, w drodze, w samotności, wydaje się niezwykle. I staje się trochę inny niż na ojczyźnie. W Polsce może nawet byście go nie rozpoznali” (Malić, 1973: 29).

Porównując wybór „scenografii” pisarskich do pejzaży znanych z prac Josepha Conrada i André Malraux, Malić dowodzi, iż Iwaszkiewiczowskie topografie nie bez powodu są odseparowane, odludne, często „abstrakcyjne”. Należy przyznać, że nie jest to wątek zbyt często podejmowany w polskich interpretacjach prac pisarza. Skupienie się na byciu „wyobcowanym” (i dlatego inaczej postrzegającym świat) jest uzasadnione w kontekście chorwackich opracowań polonistycznych. Jest to perspektywa badawcza dostrzegana „z zewnątrz”, oddalona (geograficznie i symbolicznie) od Polski. Tłumacz zwraca uwagę także na relację Iwaszkiewicza z XIX-wieczną powieścią realistyczną, sytuując go na tle twórców francuskojęzycznych, m.in. André Gide’a i Sidonie-Gabrielle Colette. Obszerne i wnikliwe studium Malicia, akcentujące przede wszystkim wątki pisarstwa Polaka związane z historią, filozofią egzystencjalną, poczuciem alienacji i dramatem wojennym, jest rzetelnym źródłem wiedzy na temat dorobku artystycznego Iwaszkiewicza. Rozległa interpretacja badacza, związana (podobnie jak u Vujićicia) z próbą „ogarnięcia” całości dzieła skamandryty, powielana była jeszcze w innych wydaniach jego książek⁷. Wydaje się jednak, że to właśnie oryginalne opracowanie wyboru z 1973 roku stanowi świadectwo fascynacji Malicia twórczością poety. Odznacza się ono pasją i erudycją, stylistycznie przypominając eseje „iwaszkiewiczowskie”

⁷ Jej fragmenty znalazły się w *Iz povijesti poljske književnosti* (Malić, 2004) oraz monografii *Między życiem a światem. Artykuły, eseje i rozprawy o literaturze polskiej* (Malić, 2006b).

polskiego literaturoznawcy Ryszarda Przybylskiego (*Cierpienia osobności, Myślący badly*).

Ostatni z przekładów utworów Iwaszkiewicza stanowią *Putovanja u Poljsku*, przetłumaczone i zredagowane przez Dalibora Blažinę. Decyzja o przełożeniu eseju podróżniczego pisarza na chorwacki wyniknęła z sympatii badacza do jego twórczości oraz chęci przypomnienia współczesnym Chorwatom sylwetki i spuścizny poety. Blažina w posłowniu do książki podkreślił imponującą mnogość pracy artystycznej wykonanej przez Iwaszkiewicza:

jest autorem siedemnastu zbiorów poezji; libretta operowego; kilku powieści, z których *Sława i chwała* (1956–1962) jest trytomowa; sześciu dramatów; same opowiadania zajmują w jego zbiorach sześć tomów; trzech ksiąg recenzji literackich, artykułów, opracowań; reportaży o Ameryce Południowej, Włoszech, Polsce, Danii; monografii Chopina, Bacha, K. Szymanowskiego; książki o Teatrze Kijowskim S. Wysockiego oraz książki o Teatrze Polskim w Warszawie. Ponadto tłumaczył Rimbauda, Claudela, Gide'a, Giraudoux, Szekspira, Tolstoja, Czechowa, Andersena, Kierkegarda (Blažina, 2022b: 228).

Analityczne przedstawienie głównych tematów dzieła Iwaszkiewicza przeplata się w szkicu badacza z uwagami na temat biografii artysty. Autor przekładu, przytaczając fakty związane z dzieciństwem pisarza na Ukrainie, twierdzi, iż „dorastanie wyłącznie wśród kobiet” przyczyniło się do dzisiejszych „spekulacji na temat jego skłonności wobec osób tej samej płci” (Blažina, 2022b: 229). Studium Blažiny to do tej pory jedyny tekst, który porusza (choć w sposób uogólniony i niezgodny z najnowszymi badaniami) temat homoseksualności polskiego poety. Pozostałe chorwackie tłumaczenia i opracowania twórczości pisarza jak dotąd koncentrowały się wyłącznie na opisie dzieła literackiego Iwaszkiewicza. Nawiązanie badacza do życia prywatnego poety, choć czynione „za parawanem” pewnej omonowności, uznać można za „znak czasu” (książkę wydano w 2021 roku). Sądzić jednak należy, że Blažinę bardziej interesują związki pamięci i literatury w utworach Iwaszkiewicza aniżeli ich potencjał intymistyczny.

W szkicu literaturoznawczym badacz skupia się także na zmaganiach artysty z ówczesnym systemem politycznym i środowiskiem literackim. Wspomina o antagonizmach, zaostrzonych do tego stopnia, iż pisarze współcześni Iwaszkiewiczowi:

uznali go za zdrajcę (Gustaw Herling-Grudziński), oportunistę (Czesław Miłosz), chciwca, któremu nigdy nie dość honorów i funkcji (Zygmunt Mycielski). Ten sam Mycielski powie: „Jarosławowi jest zawsze mało. Chciałby Nagrodę Nobla. Chciałby być Ekscelencją (...)” (Błażina, 2022b: 231).

To również interesujący aspekt opracowania Błażyny – do tej pory poprzednie omówienia twórczości poety (niejako siłą rzeczy) przedstawiały go jako autorytet bez wad, chwalony w Polsce, niespotykający się z konfliktami natury „literacko-personalnej”. Tymczasem autor przekładu *Putovanja u Poljsku* uzupełnia wiedzę czytelników chorwackich o najnowsze rozpoznania badawcze związane z recepcją pisarza w Polsce i XX-wieczną polską kulturą literacką.

Podróże do Polski Iwaszkiewicza stanowią w opinii tłumacza świadectwo:

istnienia wielkiego pisarza, który całe życie szukał centrum polskości, by znaleźć w nim dla siebie miejsce. Podróże krążą więc wokół centrum – są obrazem polskiej rzeczywistości, ludzkiej i naturalnej, w której żył i w której aktywnie uczestniczył – co najpierw po mistrzowsku opisał i barwnie opowiedział – łagodnie ją krytykując, choć bez zastrzeżeń wierząc w jej proporcje. Jako człowiek i poeta o wyrafinowanym poczuciu istoty rzeczy (Błażina, 2022c: VIII).

Sądzić można, że źródło fascynacji Błażyny twórczością poety tkwi właśnie w Iwaszkiewiczowskim poszukiwaniu polskości. Nic zatem dziwnego, że spotkanie promujące wydanie książki wzbudziło zainteresowanie wśród chorwackiej społeczności polonijnej – wszak i ona odbywa swoje współczesne „podróże do Polski”, konfrontując wspomnienia sprzed wyjazdu z zastanymi krajobrazami.

Podsumowanie

Choć przyznać należy, że „obecność” Iwaszkiewicza w literaturze chorwackiej zainicjowana została w dużej mierze przez względy społeczne i polityczne, trudno powiedzieć, że był to jedyny powód jego kontaktu ze środkowoeuropejskimi czytelnikami, co sugeruje w swoich badaniach German Ritz (1999: 18). Jak zauważa Eugeniusz Sobol, można zakładać, że autorowi *Panien z Wilka* zależało na dotarciu do zagranicznych odbiorców z przyczyn pozapolitycznych, w związku z przejawianą chęcią odniesienia się do zbliżonych doświadczeń tożsamościowych i historycznych (m.in. przeżycia II wojny światowej) (Sobol, 2006: 155).

Mimo że na pierwszy rzut oka może się wydawać, że Chorwacja i Iwaszkiewicz nie stanowią tematów pokrewnych, okazuje się, że jego piśmiennictwo jest silnie zakorzenione w polonistycznej tradycji chorwackiej (zwłaszcza zagrzebskiej). Śledząc etapy odbioru prac autora *Podróży do Polski* oraz sposób, w jaki jego sylwetkę prezentowano na przestrzeni lat, można zauważyć, że zainteresowanie jego twórczością było silnie związane z kulturalną współpracą Jugosławii i Polski w okresie PRL. Wówczas nazywano poetę „klaszykiem”, zestawiając jego nazwisko z Sienkiewiczem czy Żeromskim. Z czasem w przedmowach i posłowiach tłumaczy pojawiały się wzmianki o wpływach cudzoziemskich pisarzy (np. Gide’a i Colette) na twórczość polskiego artysty. Później – i współcześnie – recepcja Iwaszkiewicza była (i jest) stopniowo zawężana, uzależniona od wyborów podejmowanych przez jego tłumaczy, którzy decydowali się na pogłębioną eksplorację poszczególnych wątków pojawiających się w dorobku pisarza (tj. specyficzna topika, motyw alienacji, wojny czy wyjazdu z ojczyzny). Przegląd recepcji Iwaszkiewicza w Chorwacji może także sporo powiedzieć o jego śródziemnomorskich czytelnikach (i tłumaczach) – odbiorcach silnie związanych z doświadczeniem utraty i wojny, prowadzących swego rodzaju poszukiwania tożsamościowe (emigracyjne, regionalne lub osobiste). Okazuje się zatem, że twórca *Brzeziny* jest postacią aktualną dla chorwackiego kręgu kulturowego i choć trudno uznać, że cieszy się tam sporą popularnością, wciąż jednak wzbudza zainteresowanie.

Literatura

- Blažina D., 2022a, *O autoru*, w: J. Iwaszkiewicz, *Putovanja u Poljsku*, prev. i prir. D. Blažina, Srednja Europa, Zagreb, s. 349–350.
- Blažina D., 2022b, *Pogovor. Jarosław Iwaszkiewicz – život za književnost*, w: J. Iwaszkiewicz, *Putovanja u Poljsku*, prev. i prir. D. Blažina, Srednja Europa, Zagreb, s. 227–242.
- Blažina D., 2022c, *Put u središte poljskosti: riječ prevoditelja*, w: J. Iwaszkiewicz, *Putovanja u Poljsku*, prev. i prir. D. Blažina, Srednja Europa, Zagreb, s. VII–VIII.
- Čilić Škeljo Đ., Kozina F., 2010, *Literatura polska w Chorwacji 1990–2009: inicjatywy wydawnicze, instytucjonalne i prywatne*, w: *Literatura polska w świecie*, t. 3, *Obecności*, red. R. Cudak, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Gnome, Katowice, s. 189–201.
- Čilić Škeljo Đ., Maks M., 2012, *Bibliografia przekładów literatury polskiej w Chorwacji w latach 1990–2006*, „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 1, s. 207–255.
- Čilić Škeljo Đ., Vidović Bolt I., 2009, *Literatura polska w chorwackich przekładach od 1990 r. do 2007*, „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 1, s. 102–112.
- Georgijević K., 1935, *Savremeni poljski pripovjedači*, w: *Savremene poljske pripovetke*, ur. K. Georgijević, Luča, Beograd, s. V–XI.
- Ivaškjević J., 1947, *Mlin na Lutyjni*, w: *Mlin na Lutyjni i druge poljske pripovijesti*, prev. i prir. J. Hamm, Seljačka Sloga, Zagreb, s. 71–121.
- Ivaškjević J., 1958, *Crveni štitovi: istoriski roman*, prev. P. Vujičić, Narodna prosvjeta, Sarajevo.
- Ivaškjević J., 1965, *Ivana majka anđeoska*, prev. S. Subotin, Biblioteka „Spektar”, Novy Sad.
- Iwaszkiewicz J., 1935, *Bitka na ravnici Sedgemoor*, w: *Savremene poljske pripovetke*, prir. K. Georgijević, Luča, Beograd, s. 157–181.
- Iwaszkiewicz J., 1960, *Wstęp*, w: *Liryka jugosłowiańska*, red. Z. Stoberski, Wydawnictwo Iskry, Warszawa, s. 5–6.
- Iwaszkiewicz J., 1969, *Predgovor*, w: M. Peić, *Jesen u Poljskoj*, Naprijed, Zagreb, s. 7.
- Iwaszkiewicz J., 1980, *Sjenke*, prev. i prir. Z. Malić, Biblioteka „Zora”, Zagreb.
- Iwaszkiewicz J., 1993, *Kraj mosta*, prev. Z. Romić, „Književna smotra”, vol. 35 (90), s. 70–71.
- Iwaszkiewicz J., 2006, *Pripovjesti*, prev. i prir. V. Vladić, Naklada „Alfa”, Zagreb.
- Iwaszkiewicz J., 2010, *Chopin*, prev. J. Benešić, Naklada „Alfa”, Zagreb.

- Iwaszkiewicz J., 2022, *Putovanja u Poljsku*, prev. i prir. D. Blažina, Srednja Europa, Zagreb.
- Kaden-Bandrowski J., Breiter E. i in., 1920, *Słowo wstępne*, „Skamander: miesięcznik poetycki”, nr 1, z. 1, s. 3–5, <https://polona.pl/item/skamander-miesiecznik-poetycki-r-1-z-1-styczen-1920,NTYzMjkwMTc/6/#info:metadata> [dostęp: 2.09.2022].
- Kozina F., 2014, *Recepcja twórczości Andrzeja Stasiuka w Chorwacji*, w: *Literatura polska w świecie*, t. 5, *Mapowanie, opisy, interpretacje*, red. R. Cudak, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Gnome, Katowice, s. 60–72.
- Kwiatkowski J., 1995, *Poezja. Początek lat trzydziestych*, w: J. Kwiatkowski, *Dwudziestolecie międzywojenne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996, s. 53–142.
- Luković D., 2022, *Polska książka i literatura w Serbii po 1989 roku*, praca doktorska napisana pod kierunkiem dr hab. Grzegorza Niecia, prof. UP, obroniona na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Repozytorium Uniwersytetu Pedagogicznego, 19.05.2022, <https://rep.up.krakow.pl/xmlui/handle/11716/11109> [dostęp: 28.10.2022].
- Majdzik Papić K., 2020, *Poezja w podróży i translatorskie synopsis. Komentarz do Bibliografii przekładów literatury chorwackiej w Polsce w 2018 roku*, „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 10, cz. 2, s. 63–77.
- Malić Z., 1973, *Pristup Iwaszkiewiczjoj prozi*, w: Z. Malić, *Polonica. Ogledi o Sienkiewiczu, Iwaszkiewiczu, Gombrowiczu, o ferijalnoj književnosti u poljskoj prozi 20. stoljeća*, Biblioteka „Razlog”, Zagreb, s. 21–39.
- Malić Z., 1984, *Jaroslav Iwaszkiewicz*, w: *Antologija poljske pripovjetke XX stoljeća*, prir. Z. Malić, Veselin Masleša, Sarajevo, s. 424–425.
- Malić Z., 2004, *Iz povijesti poljske književnosti*, Biblioteka „Književna Smotra”, Zagreb.
- Malić Z., 2006a, *Gost u kući. Prijevodi i prepjevi iz poljskog pjesništva*, Naklada „Artresor”, Zagreb.
- Malić Z., 2006b, *Między życiem a światem. Artykuły, eseje i rozprawy o literaturze polskiej*, Wydawnictwo IBL, Warszawa.
- Mańczak L., 2013, *Croatica. Literatura i kultura chorwacka w Polsce w latach 1944–1989*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Osmanis J., 1994, *O łotewskich tłumaczeniach Jarosława Iwaszkiewicza*, w: *Miejsce Iwaszkiewicza (w setną rocznicę urodzin). Materiały z konferencji naukowej 20–22 lutego 1994 roku*, Muzeum im. Anny i Jarosława Iwaszkiewiczów w Stawisku, Podkowa Leśna, s. 245–253.

- Ritz G., 1999, *Wstęp*, w: G. Ritz, *Jarosław Iwaszkiewicz. Pogranicza nowoczesności*, przeł. A. Kopacki, TAIWPN Universitas, Kraków, s. 7–21.
- Sobol E., 2006, *Twórczość Jarosława Iwaszkiewicza w ocenie radzieckich, rosyjskich i ukraińskich badaczy literatury*, „Pamiętnik Literacki”, nr 47, z. 2, s. 155–180.
- Sychowska-Kavedżija J., Błażina D., 2007, *W poszukiwaniu uniwersalnego wymiaru polskości. Założyciel chorwackiej polonistyki – Zdravko Malić jako interpretator i tłumacz literatury polskiej*, w: *Literatura polska w świecie*, t. 2, *W kręgu znawców*, red. R. Cudak, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Gnome, Katowice, s. 187–198.
- Vražić M., 2013, *Modernizm małego kraju. Przypadek Chorwacji*, „Przegląd Filozoficzno-Literacki”, nr 1–2 (36), s. 345–361.
- Vujičić P., 1964, *Predgovor*, w: *Savremena poljska poezja*, prir. P. Vujičić, Nolit, Beograd, s. 5–8.
- Vujičić P., 1965, *Lepa umetnost pripovedanja. Lik i Delo Jaroslava Ivaškjevicia*, w: J. Iwaškjević, *Devojka i golubovi*, prev. P. Vujičić, Izdavačka kuća „Svetlost”, Sarajevo, s. 230–235.

MAGDALENA KRZYŻANOWSKA – MA, Institute of Literary Studies, University of Silesia, Katowice, Polska / mgr, Instytut Literaturoznawstwa, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Katowice, Polska.

A doctoral student at the Institute of Literary Studies of the University of Silesia. She is preparing her doctoral thesis on the reception of the work and figure of Jarosław Iwaszkiewicz in contemporary Polish literature. Her research interests focus on 20th and 21st century Polish literature and studies on social exclusion.

Doktorantka w Instytucie Literaturoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego. Przygotowuje rozprawę doktorską poświęconą recepcji dzieła i postaci Jarosława Iwaszkiewicza we współczesnej literaturze polskiej. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół literatury polskiej XX i XXI wieku oraz studiów nad wykluczeniem społecznym.

E-mail: magdalena.krzyzanowska@us.edu.pl